

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.6

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/109>

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ «ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ»

CHARACTERISTICS OF THE COMPOSITION OF THE CRIME “TERRORIST ACT”

Бут Я.О., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню актуального кримінального правопорушення, яке має високий ступінь суспільної небезпеки і розміщений в Особливій частині Кримінального кодексу України. Злочин закріплений в 258 статті ККУ – терористичний акт. У науковій роботі чітко висвітлено поняття «терористичний акт» відповідно до українського та міжнародного законодавства. Надано визначення основному об'єкту злочину, а саме громадській безпеці. Визначено склад злочину та наведено характеристику об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення. У роботі перелічено та надано детальний опис різних форм об'єктивної сторони: застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заповдіння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; погроза вчинення зазначених дій; створення терористичної групи чи терористичної організації; керівництво такою групою чи організацією; участь у ній та матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Автор описує форми диспозиції приділяючи кожній окрему увагу. Також у статті наведено визначення спеціального суб'єкта вчинення вищезазначеного правопорушення. Надано детальне визначення мети та мотиву злочинця, що вчинив прояв тероризму. Особливу увагу приділено основній ознаці тероризму-насильству. Запропоновано до розгляду деякі види мети, котрі може мати на увазі особа, що вчиняє дії, кваліфіковані 258 статтею кримінального законодавства. Окрім характеристики складу злочину, автор вважає необхідним підняти питання кваліфікуючих ознак діяння, виражених у: вчиненні злочину повторно; вчиненні злочину організованою групою осіб та заповдіння злочиним значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків. Узагальнено описану кожну з кваліфікуючих ознак. У роботі для розгляду пропонуються різні думки науковців, які вивчали запропоноване питання. Для написання наукової роботи використано Кримінальний кодекс України, оглянуто безліч судових практик вітчизняних та міжнародних судів, залучено роботи вчених.

Ключові слова: «тероризм», «терористичний акт», насильство, громадська безпека, «терористична організація», злочин проти громадської безпеки, залякування населення, вплив на органи влади, смерть людей, вища міра покарання.

The article is devoted to the study of an actual criminal offense that has a high degree of public danger and is placed in the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. The crime is enshrined in Article 258 of the Criminal Code – a terrorist act. In the scientific work, the concept of “terrorist act” is clearly explained in accordance with Ukrainian and international legislation. The main object of the crime, namely public safety, is defined. The composition of the crime is defined and the characteristics of the object, the objective side, the subject and the subjective side of this criminal offense are given. The work lists and provides a detailed description of various forms of the objective side: using weapons, committing an explosion, arson, or other actions that created a danger to human life or health, or causing significant property damage or the occurrence of other serious consequences; the threat of committing the specified actions; creation of a terrorist group or terrorist organization; management of such group or organization; participation in it and material, organizational or other assistance to the creation or activity of a terrorist group or terrorist organization. The author describes the forms of disposition, paying separate attention to each. The article also defines the special subject of committing the above offense. A detailed definition of the goal and motive of the criminal who committed the act of terrorism is provided. Special attention is paid to the main feature of terrorism-violence. Some types of goals that a person committing actions qualified by Article 258 of the criminal legislation may have in mind are proposed for consideration. In addition to the description of the composition of the crime, the author considers it necessary to raise the issue of qualifying features of the act, expressed in: repeated commission of the crime; committing a crime by an organized group of persons and causing significant property damage or other serious consequences by the crime. Each of the qualifying features is described in general terms. Different opinions of scientists who have studied the proposed question are offered for consideration in the work. The Criminal Code of Ukraine was used to write the scientific paper, many judicial practices of domestic and international courts were reviewed, and the works of scientists were involved.

Key words: “terrorism”, “terrorist act”, violence, public safety, “terrorist organization”, crime against public safety, intimidation of the population, influence on authorities, death of people, higher punishment.

Постановка проблеми: Статистика по кількості терористичних актів і відповідно жертв щорічно зростає. На жаль, з кожним днем масштаби перспективної загрози тільки збільшуються. Внаслідок цього у населення складається відчуття незахищеності. Як правило, терористичну діяльність використовують як незаконний та досить ефективний спосіб впливу на представників влади та політики. Наприклад, ООН, підлаштовуючись під сучасні реалії обрала тероризм як пріоритетний напрямок діяльності.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1] Права і свободи людини та їх гарантії мають бути основним напрямком діяльності будь-якої демо-

кратичної держави. Саме держава несе відповідальність перед населенням за свою діяльність. Забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Згідно з цим положенням, держава має обов'язок захищати права та свободи своїх громадян та попереджати посягання на життя чи здоров'я людей з боку злочинних організацій, в тому числі терористичних актів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід боротьби з терористичними актами був предметом наукового інтересу Ліпкана В.А.; Мальяр Г.В. та інших науковців. Їхні наукові заслуги є підставою для продовження вивчення даної проблематики з метою пошуку знань, які можуть бути корисними для подальшого ознайомлення з кримінальним законодавством України в частині протидії терористичним актам.

Формулювання цілей статті. Метою даної праці є проведено об'єктивного аналізу кримінальної відповідальності за терористичний акт. Визначення його поняття в історії розвитку, дослідження міжнародного досвіду боротьби з тероризмом. Також невід'ємною частиною роботи є визначення суб'єктивних та об'єктивних ознак злочину та спеціальних умов звільнення від відповідальності.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день термін «тероризм» не має чітко погодженого визначення, але його зазвичай використовують саме в негативному значенні, щоб охарактеризувати активізацію недержавних політично вмотивованих груп, яка несе загрозу для безпеки життя населення. Дуже часто юристи чи науковці припускаються помилки, надаючи поняттю «терористичний акт» досить широкого розуміння. Це питання необхідно дослідити більш глибоко та детально. Вивчаючи його, можна зустріти деякі досить синонімічні на перший погляд поняття: «терор», «тероризм», «терористичний акт». «Тероризм» у перекладі з латини означає «страх». У працях науковців можна визначити багато визначень даного поняття, але усі вони дійшли до висновку, що він є своєрідним проявом насильства, проти саме невинних людей. Згідно ч. 1 ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»: терористичний акт – злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена статтею 258 Кримінального кодексу України [2]

Терористичний акт – це одиничний прояв тероризму, тобто дія, яка має привернути увагу державних органів та громадськості до певної проблеми або ситуації. Основною ціллю теракту є захоплення заручників, вбивство або викрадення політичних діячів, одержання грошей, спеціальних матеріалів, транспортних засобів або зброї, звільнення політичних в'язнів, поширення загального стану страху та паніки. Також терористичним актом слід вважати будь-які насильницькі дії проти будь-яких осіб, якщо вони супроводжуються прагненням до широкого розголосу, спрямовані на залякування населення і переслідують мету – вплив на розвиток політичних подій.

Державний департамент США сформулював офіційне визначення тероризму: «засновано обдумане, політично мотивоване насильство, що застосовується проти мішеней, які не беруть участі у воєнних діях субнаціональними групами або підпільниками державними агентами» [3, с. 1920] В даному формулюванні першочергово виділяється саме політична мотивація терору, що означає відокремлення розборок «мафії», «гангстерських війн», навіть при умові, що вони не відрізняються за своїм характером від методів боротьби, що застосовуються при політичних акціях. Також цікавим моментом є груповий характер терористичної діяльності. Виходить, що вбивця-одинак, який не є учасником терористичної організації, не визначається як терорист.

До об'єктивних ознак терористичного акту належить такі елементи складу злочину як об'єкт та об'єктивна сторона, які мають притаманні саме цьому злочину особливості, що відрізняють це діяння поміж інших однорідних злочинів. Терористичний акт криміналізований у розділі IX КК України «Злочини проти громадської безпеки», відповідальність за який передбачена в ст.258 КК України. Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту суспільні відносини, що забезпечують громадську безпеку. Громадська безпека – це певний стан захищеності життєдіяльності населення від джерел підвищеної небезпеки.

Об'єктивна сторона злочину може проявитися у таких формах:

- 1) застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків;
- 2) погроза вчинення зазначених дій (ч. 1 ст. 258);

3) створення терористичної групи чи терористичної організації;

4) керівництво такою групою чи організацією;

5) участь у ній;

6) матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації (ч. 4 ст. 258) [4].

Насильство одна з основних ознак тероризму. Як правило, навіть серйозні наслідки такі як загибель людей, руйнування матеріальних цінностей, дегуманізацію соціальних відносин не змушували злочинців відмовлятися від своїх задумів. Занурившись в історію, одразу стає зрозуміло, що кожна владна система так чи інакше в різній мірі заснована саме на насильстві. Для встановлення порядку, для подолання суперечностей і конфліктів, для приборкання людських мас у суспільстві саме сила виявлялась коли першим, коли останнім, а коли вирішальним доводом. Досить зрозумілим є той факт, що держава має досить тісні зв'язки з насильством. Навіть найдемократичніша країна має властивість бути механізмом примусу, а тобто насильства, для своїх громадян. В тій чи іншій мірі це властиво кожній державі та кожному суспільству.

До суб'єктивних ознак терористичного акту відносять такі елементи складу злочину як суб'єкт та суб'єктивна сторона, які мають свої специфічні особливості. Суб'єктивна сторона терористичного акту характеризується прямим умислом, тобто злочинець усвідомлює суспільно-небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачає настання суспільно-небезпечних наслідків, і бажає щоб вони настали. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони терористичного акту є мета, тобто чітка візуалізація бажаного результату, якого хоче досягти злочинець при скоєнні суспільно небезпечного діяння. У диспозиції ч. 1 ст. 258 КК України передбачено вичерпний перелік видів мети, за якою може бути вчинено терористичний акт:

1. Порушення громадської безпеки
2. Залякування населення
3. Провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення
4. Вплив на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами
5. Привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста) [4]

В законодавстві зазначені цілі терористів вказані як рівноправні, але на практиці можна дійти до висновку, що порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту чи міжнародного ускладнення – це проміжні цілі, які більше характеризують сутність тероризму, ніж його кінцевий результат. Усі ці цілі є лише способом досягнення кінцевої мети – вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами; привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного.

Мотивом при вчиненні тероризму можуть бути різні політичні, кримінальні, ідеологічні, релігійні погляди тощо. Однак, останнім часом переважають саме політичні протиріччя. Натомість, слід мати на увазі, що, навіть у випадках суто політичної спрямованості мотивація учасників може бути найрізноманітнішою: від націоналістичного фанатизму до прагнення самоствердитись, прославитись, помститись.

Суб'єктом терористичного акту є будь-яка особа, яка досягла 14 років. Законодавцем було знижено вік кримінальної відповідальності за терористичних акт, яким

обумовлюється підвищений ступінь суспільної небезпечності. Вважається, що діти віком від 14 до 16 років не можуть мати достатнього рівня психічного розвитку для усвідомлення як конструктивних ознак цього складу злочину, так і його суспільної небезпеки.

Багато науковців у своїх наукових роботах вказують окрім загального суб'єкту спеціальний суб'єкт терористичного акту. До нього відносять осіб, що займають вищі державні посади, що на території України, що на території інших держав. Ця класифікація відбувається через те, що державний тероризм як окреме явище має більш високий рівень суспільної небезпеки.

Статтею 258 ККУ передбачено обставини, що посилюють відповідальність, так звані склади с кваліфікуючими знаками. Тобто до основних ознак додаються ознаки, що характеризують вищу суспільну небезпечність діяння, порівнюючи з основним складом. Аналізуючи ч. 2 ст. 258 КК України можна визначити 3 кваліфікуючі ознаки:

- 1) вчинення злочину повторно;
- 2) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб;
- 3) заподіяння злочином значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків (наприклад, знищення чи пошкодження майна, спричинення тяжкого тілесного ушкодження тощо) [4]

У випадку, якщо особу було звільнено від кримінальної відповідальності за раніше вчинений терористичний акт або знято чи погашено судимість, повторність відсутня. Можлива ситуація, коли судимість за даний злочин знята в результаті або амністії, або помилування, або спливу строків давності притягнення до відповідальності: у всіх цих випадках терористичний акт кваліфікуватись як вчинений повторно не може.

Якщо злочин вчинило дві або більше особи, попередньо домовившись і спланувавши його виконання, такий злочин вважається вчиненим за попередньою змовою групою осіб. Учасників даної групи іменують співвиконавцями. Як правило, в таких випадках кожен з учасників виконує певну функцію, згідно зі своєю роллю.

Зазначена ознака має багато спільного з самостійною нормою, закріпленою у статті 258-3 ККУ. Згідно з нею законодавство встановлює кримінальну відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації. Ця норма закріплена ще в попередніх редакціях Кримінального кодексу, але і досі питання розмежування між поняттями «терористична

група» та «вчинення за попередньою змовою групою осіб» залишається відкритим.

Наступна кваліфікуюча ознака – заподіяння злочином значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків. Основою метою терористів в даному випадку є: завдати майнової шкоди у великих чи особливо великих розмірах; спричинити тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній особі, заподіяти тілесних ушкоджень середньої тяжкості не менше двом особам.

Особливо кваліфікуючу ознаку терористичного акту закріплено в ч. 3 ст. 258 КК України, якою є загибель людини. Переважна частина терористичних актів, згідно з диспозицією статті 258 КК України, створює реальну або потенційну загрозу життю чи здоров'ю людей. В більшості випадків загроза, вичинена фактично значно перевищує загрозу, що була проголошена. Згідно з Основним законом будь-якої демократичної держави, в тому числі і України, життя людини є найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Саме через це, якщо в результаті терористичного акту, дійсно, настала смерть хоча б однієї особи, подібні дії кваліфікуються за частиною 3 ст. 258 КК України, яка передбачає можливість застосування вищої міри покарання – довічне утримання.

Висновки. На міжнародній арені зараз існує певна проблема узагальнення визначення таких понять як «тероризм», «терор», «терористичний акт», «терористичний злочин», «терористична діяльність». Це обґрунтовується тим, що ці поняття є досить складними та різносторонніми. Для того, щоб створити умови для ефективної боротьби з даною загрозою та запобігти розширюванню трактуванню цього поняття треба зафіксувати правильне загальне визначення «тероризму».

Зараз тероризм внаслідок щоденної еволюції, глобалізації та трансформації перетворюється на глобальну проблему, яка здатна дестабілізувати ситуацію не лише в конкретній країні, але й порушити безпеку світового рівня.

Отже, якщо дослідити ситуацію у світі, а саме кількість терактів за останні роки, то тероризм залишається досить дієвим та популярним методом політичної боротьби у абсолютно різних країнах. На жаль, Україна також входить в це число. Після вторгнення з боку сусідньої держави на територію Сходу, в країні активізувались терористичні та сепаратистські рухи. З усього цього можна зробити висновок, що для безпеки України та інших держав у всьому світі необхідно надалі досліджувати сучасні прояви тероризму та розробляти відповідні шляхи його подолання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016.
2. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 17.04.2023).
3. U.S. Department of State, Office of the Ambassador at Large for Counter-Terrorism, Patterns of Global Terrorism. Wach., 1988. P. 1920. URL: <https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-political-affairs/bureau-of-counterterrorism/> (дата звернення: 17.04.2023).
4. Кримінальний кодекс України: станом на 05.04.2001 р. / Верховна Рада України. Київ, 2003.